مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

محب‌الله زغم
۲۰۲۴/۰۳/۲۹

د شعرستان نثر

د ډاکتر احسان‌الله درمل «شعرستان» چې پر شعرپوهنه سیستماتیک بحث کوي، د علمي او هنري نثر غوره بېلګه ګڼلی شو. مانا دا چې د کتاب ژبه له محتوا سره سم اړخ لګوي. بحث علمي دی نو درمل صاحب هم په علمي نثر لیکلی دی، له بلې خوا د بحث موضوع شعر (د هنر یو ډول) دی نو باید چې نثر یې هم وچ کلک نه وای ځکه خو لیکوال هنري نثر کارولی دی.

علمي (اکاډمیک) نثر باید واضح، صریح، دقیق، له مبالغې پاک، او له احساساتو خوندي وي .همدارنګه د علمي نثر لیکوال که خپل نظر بیانوي یا پر یو څه قضاوت کوي، مطلق حکمونه نه‌کوي؛ بلکې خپله نظریه او خپلې موندنې د وړاندیز په بڼه مطرح کوي. البته په ساینس کې خبره یوڅه متفاوته وي، هلته که چېرې موندنې د پراخو تجربو او مشاهدو په نتیجه کې ترلاسه شوي وي، ورسره متناسب قضاوت یا حکم کولای شو خو دا چې هنر لابراتوار نه‌لري نو باید په اړه یې په احتیاط سره خبرې وکړو.

اوس به لومړی د شعرستان د نثر علمي ځانګړنې وګورو. ښاغلی درمل د مدعا مثل په اړه داسې پرېکړه کوي: «هغه کار چې مولینای روم او شیخ عطار یې د خپلو کیسه‌ییزو تمثیلونو په مرسته کوي، صایب، بېدل، او استاد پسرلی یې په یوه مسره کې کوي، په دې توګه موږ کولای شو چې تمثیلي تشبیه یا مدعا مثل د تشبیهاتو په ډله کې هغه تشبیه وګڼو چې هنري ارزښت یې د ځینو نورو په پرتله زیات دی.»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

دی نه‌وايي چي د مدعا مثل هنري ارزښت تر ټولو نورو تشبيهاتو زيات دی، بلکي وايي «د ځينو نورو په پرتله» زيات دی او ان دغه حکم هم په احتياط سره کوي «موږ کولای شو چي... » .

د اسطوري په بحث کي لولو چي: «د نذير احمد نذير په لاندي شعر کي وګورئ چي د ستورو، لمر او سپوږمۍ متناوب تګ و راتګ او د شپي او ورځي د راتلو تکراري پېښه د خيال په مټ له خپل طبيعي او ساينسي هويته اساطيري فضا ته نږدې شوي دي.» ليکوال چي تر دې مخکي يې د اسطوري تعريف راته کړی دی، د ښاغلي نذير پر شعر مطلق د اسطوری حکم نه‌کوي، بلکي وايي «اساطيري فضا ته نږدې شوي دي».
درمل صاحب د سېمبول په اړه د ځينو نظر يادوي چي ادعا کوي سېمبول د اختناقي او استبدادي شرايطو په عکس‌العمل کي زېږېدلی دی ځکه په داسي شرايطو کي سړی نېغه خبره نه‌شي کولای نو د سېمبول تر بوسو لاندي د مطلب اوبه تېروي. بيا د دې نظريي د ردولو دلايل وړاندي کوي، وروسته وايي: «اوس به ښايي دا پايله اخيستل زموږ حق وي چي سېمبول همېشه د اختناق په تياره کي بل شوی څراغ نه دی؛ بلکي هغه ستوری دی چي تر شا يې د پېچلو افکارو او ناآشنا رواني کيفيتونو روڼ سهار ولاړ وي.» دلته وينو چي ليکوال بيا هم په احتياط سره وايي «اوس به ښايي دا پايله اخيستل زموږ حق وي ...» دی خپله خبره پر چا نه‌تحميلوي، نور خپلي خوښي ته پرېږدي.

د هنر او ساينسي واقعيت په پېژندګلوي بحث کي درمل صاحب وايي: «د انسان په اړه د بيولوژۍ علم وايي چي دا فقاريه او تي‌لرونکی ژوندی موجود دی ... د انسان په اړه د بيولوژۍ پورته ياد شوي فکر (زما په فکر) د يوه شعر زېږېدو ته هم زمينه نه ده برابره کړي او يا به زما له نظره نه وي تېر شوی.» دی په زغرده نه وايي چي له دغه ساينسي واقعيت څخه چا شعر نه‌دی جوړ کړی؛ ځکه چي ده د دنيا ټوله شاعري نه‌ده لوستي، خو په هغو شعرونو کي چي ده لوستي دي، دا شی نشته.

په دې بل مورد کي هم د ليکوال خبره د علمي نثر له غوښتنو سره برابره ده چي: «دا اصطلاح (شفاف او کدر وزنونه) فکر کوم لومړی ځل د پارسي ژبي لوی کره‌کتونکي او شاعر ډاکټر شفيعي کدکني په خپل بې‌ساري اثر (موسيقي شعر) کي کارولي ده؛ تر هغه وروسته هم يو نيم ځای راغلي (لکه د کاظم کاظمي په «روزنه» نومي کتاب کي) خو بل ځای په ادبي اثارو کي زما له نظره نه تېره شوې.»

درمل صاحب د خج د موقعيت او د ريدم د چستوالي په اړه داسي خبره کوي چي زما لپاره نوې ده: «ما ته داسي ښکاري چي د مسرو په رکنونو کي د خج يا اکسنټ موقعيت د وزن پر څپاندوالي يا ټکنيتوب اغېز لري؛ څومره چي خج له لومړۍ څپې څخه د ځلورمي خوا ته ځي، هماغومره وزن ټکنی کېږي او برعکس.» څنګه چي دا د ليکوال موندنه يا کشف دی نو وار له واره قطعي حکم نه‌کوي؛ بلکي علمي چلند ورسره کوي، دی خپله خبره د يوې فرضيي په توګه وړاندي کوي او انتظار ورته کوي چي لا پخه شي او نور هم ورباندي بحث وکړي. البته که دا خبره ثابته شي، له شاعرانو سره به مرسته وکړي چي د خپل شعر آهنګ او موسيقي، د شعر له محتوا سره سم کړي .

د شعر د داخلي شکل په اړه ليکوال داسي وايي: «زه خپلي خبري په دوو بېلګو پای ته رسوم، په يوه شعر کي داخلي شکل ښکلی دی خو په دويم کي يا نشته او يا دومره مبهم دی چي زه نه پرې پوهېږم. زه پخپله له هغه يوه خوند اخلم چي داخلي شکل لري، تاسو ته هم دواړه شعرونه پرېږدم او هم ستاسي ذوقونه او قضاوتونه.» دلته ښاغلی درمل بيا علمي لاره خپلوي. څنګه چي انسان کامل نه‌دی او هرڅوک ممکن تېر ووځي نو دی هم په دويم شعر کي د داخلي شکل د نشتوالي په اړه داسي حکم نه‌کوي چي د ده تر واک او امکاناتو دې پورته وي.

البته د درمل صاحب په خبرو کي يو دوه ځايه ما ته يوڅه مبالغه ښکاره شوه. دی وايي: «له دې تعريفونو او نظريو څخه چي موږ له سينده د منګي په اندازه راواخيستي، دومره معلومېږي چي تصوير پراخه لمن او پېچلی هويت لري.» فکر نه‌کوم چي د تصوير په اړه دې دومره ډېر تعريفونه وړاندي شوي وي چي موږ يې سيند هومره وبولو .
بل ځای وايي: «ځکه نو د حمزه بابا دويم بيت د هرچا پر ژبه ګرځي.» دا سمه ده چي د حمزه بابا هغه بيت به نسبتاً زياتو شعرلوستونکو په يادو زده وي او دا هم منم چي «هرچا» په ولسي ژبه کي د «زيات کسان» مانا لري خو دا چي شعرستان علمي اثر دی نو په کار وه چي د نورو موردونو په څېر دې، له دې مورد سره هم علمي چلند شوی وای.

ومې‌ويل چي د شعرستان نثر علمي او هنري دی. د علميتوب دليلونه يې وړاندي ياد شول، اوس به راشو هنريتوب ته يې. درمل صاحب د ښکلو، مناسبو او ځای ځای نويو تشبيهاتو او ترکيبونو په مرسته له يوې خوا پر معلوماتو پوهېدا راته اسانوي او له بلي خوا وچه تيوري د شاعرانه جملو په منځ کي داسي حل کوي لکه د درمل جوړولو کمپنۍ چي له انتي‌بايوتيک سره د مېوو خوند ګډوي او خوندور شربت ځني جوړوي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

دی تکرار د هنرمند کمزوري او د هنر زوال بولي نو چې دا خبره کوي همداسې جمله ورته جوړوي چې تکرار په کې نه وي: «د ادبي ژبې د ښکلا مناره د تکرار په نري باد هم ړنګېږي.»

او په دې پراګراف کې بیا د تکراري تشبیهاتو لپاره د هغه ګڼي مثال راوړي چې په زرګونو ځله ژوول وي: «که اوس هم څوک د ښو غشي، د قد سروه، د سترګو نرګس، د زلفو ماران، ... په دې نیت راوړي چې لوستونکي یا اورېدونکي ته د تعجب او هنري لذت په نوم یو څه ورکړي، تېروتی دی؛ ځکه چې په زرګونو ځله ژوول شوي ګڼي به نور څومره خواږه ولري چې موږ یې بیا وژویو؟»

لیکوال د سېمبول د راپېژندلو لپاره له داسې تشبیه‌ګانو او هنري نثره کار اخلي چې د دقیقو معلوماتو تر څنګ د خوند خواږه هم راکوي: «- سېمبول د دریاب غوندې دی چې هر لوستونکی د خپل ذهني ظرف په اندازه ترې د معنا اوبه اخیستلای شي. - د سېمبول په مرسته د شاعر د افکارو د شمسي نظام ګڼې سیارې مونلای شو چې د سېمبول له لمره چاپېره څرخي. - رویا او تخیلات چې پوزیتویزیم او ریالیزم له ادبي او هنري حوزې څخه تبعید کړي ول، سېمبولیستانو بېرته راپخلا کړل. - سېمبول هغه سلواغه ده چې هر لوستونکی پرې د خپل روح له ژورې څاه څخه د خپلو دروني کیفیتونو اوبه راوباسي.»

د اسطورې او تخیل په بحث کې د درمل صاحب دغه شاعرانه جملې وګورئ: «فلسفې هم د انسان د ځینو پوښتنو ځواب نه درلود او انسان مجبورېده چې د خیال د خضر لمنه ونیسي او له هغه سره یوځای د ابهام په تیارو کې د حقیقت په اوبو پسې پل واخلي. - ماشوم، شاعر او بدوي انسان د تخیل په غېږه کې ژوند کوي؛ ماشوم د ځوانۍ او بدوي انسان د ساینس په لاس له دې خوږې غېږې څخه رابېلېږي؛ خو لوی او اصیل شاعران د ژوند تر پایه له رویا او تخیل سره اوسي. - د شاعر خیال او عواطف د جبراییل دم دی چې د وچ طبیعت د مریمې په لستوڼي کې پوکل کېږي او د شعر د مسیحا ډوله موجود تولد ته زمینه جوړوي.»

درمل صاحب د قافیې د اهمیت په باب یو مثال راوړي او د قافیې موقعیت د پاچاهۍ له تخت سره تشبیه کوي: «ګورو چې دلته د بیت د دویمې مسرې قافیې د ټول بیت د معنا بار پر اوږو اخیستی دی او له همدې امله شاعر دومره مهمه کلمه د قافیې پر تخت کېنولې ده.»

او بې‌کاره ردیفونه هغه دسمالونه ګڼي چې خلک یې د خپل ارمان د پوره کېدو په هیله د زیارتونو پر مټو تړي خو خدای خبر چې به خپل مراد حاصلوي که نه: «څومره ډېر شعرونه شته چې ردیفونه ورپورې لکه د زیارتونو رنګین دسمالونه زانګي، خو د شعر له معنایي او موسیقایي برخې سره هېڅ مرسته نه‌کوي.»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ